

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. декана факультету економіки
та управління

 Андрій КОЦУР
« 31 » _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проректора з науково-
педагогічної роботи

 Віктор ОСТРОВЕРХОВ
« 31 » _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
інституту новітніх освітніх
технологій

 Святослав ПИТЕЛЬ
« 31 » _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

ступінь вищої освіти «бакалавр»

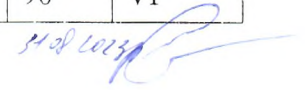
галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, КПЗ (год.)	Самост. робота студ. в т.ч. дуальна (год.)	Разом (год.)	Екзамен (сем.)
Денна	III	VI	28	28	3	8	23	90	VI
Заочна	III	VI	8	4			78	90	VI

Тернопіль – ЗУНУ, 2023

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування" галузі знань 28 "Публічне управління та адміністрування", затвердженої Вченою радою ЗУНУ протокол №9 від 26.05.2021 р.).

Робочу програму склала:
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу Алла ВАСІНА.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу, протокол №1 від 29.08.2023 р.

Завідувач кафедри, д-р. екон. наук, професор Михайло ШКІЛЬНЯК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності «Публічне управління та адміністрування», протокол №1 від 31.08.2023 р

Голова групи забезпечення спеціальності
д-р. екон. наук, професор Алла МЕЛЬНИК

Гарант ОПШ Григорій МОНАСТИРСЬКИЙ

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Місцеве самоврядування»

1. Опис дисципліни «Місцеве самоврядування»

Дисципліна – Місцеве самоврядування	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS - 3	Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»	Статус дисципліни Обов'язкова Мова навчання Українська
Кількість залікових модулів - 4	Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»	Рік підготовки: Денна - 3 Заочна - 3 Семестр: Денна - 6 Заочна - 3
Кількість змістових модулів - 4	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Лекції: Денна - 28 год. Заочна - 8 год. Практичні заняття: Денна - 28 год. Заочна - 4 год.
Загальна кількість годин – 90		Самостійна робота: Денна - 23 год. Заочна - 78 год. Індивідуальна робота: Денна - 3 год.
Тижневих годин - 7 з них аудиторних - 4		Вид підсумкового контролю - екзамен

2. Мета і завдання дисципліни «Місцеве самоврядування»

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою дисципліни «Місцеве самоврядування» є: сформувати у студентів фундаментальні знання про місцеве самоврядування, як суспільне явище, як складову публічного управління, функцію, як систему з притаманною їй організаційною та функціональною структурою, як складний процес до якого залучаються жителі територіальних громад, оволодіти вмінням реалізувати завдання та функції професійної діяльності на основі базових принципів публічного управління та місцевого самоврядування.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

У результаті вивчення дисципліни "Місцеве самоврядування" студенти повинні *знати*:

- теоретичні основи місцевого самоврядування як складової публічного управління;
- основні теорії місцевого самоврядування;
- побудову системи місцевого самоврядування та функціональні повноваження її складових елементів;

- конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні;
- підходи до формування організаційної та функціональної структури органів місцевого самоврядування;
- основні моделі територіальної організації влади;
- склад, статус та функції органів місцевого самоврядування;
- загальні засади функціонування представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування.

У результаті вивчення дисципліни "Місцевого самоврядування" студенти повинні *вміти*:

- відтворити на професійному рівні системні знання з місцевого самоврядування;
- вміти застосовувати знання про організаційну структуру місцевого самоврядування України при реалізації публічно-владних відносин у системі управлінських зв'язків;
- оволодіти інструментарієм залучення потенціалу форм безпосередньої демократії до забезпечення дієвості місцевого самоврядування;
- давати оцінку комплексу проблем місцевого самоврядування;
- відслідковувати і оцінювати тенденції в місцевому самоврядуванні;
- аналізувати і впорядковувати взаємозв'язки між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічного управління;
- пропонувати підходи до удосконалення діяльності представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування;
- уміти аналізувати, прогнозувати та планувати напрями діяльності органів місцевого самоврядування;
- оцінювати наслідки реформи децентралізації та місцевого самоврядування в Україні;
- виробляти пропозиції щодо вдосконалення чинної нормативно-правової бази у місцевого самоврядування;
- застосовувати принципи організації системи та методи місцевого самоврядування для оптимізації реалізації функцій і повноважень органів та посадових і виборних осіб місцевого самоврядування на практиці.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів;
- здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів;
- здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки;
- здатність до розуміння сучасних проблем публічного управління, використання сучасних методів аналізу в багаторівневому управлінні та технологій адміністративної роботи;

- здатність до аналізу проблем і тенденцій проведення адміністративно-територіальної реформи, використання потенціалу децентралізації для активізації локальних чинників економічного та соціального розвитку.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Дисципліна "Місьцеве самоврядування" є дисципліною нормативного блоку навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю "Публічне управління та адміністрування". Передумови для вивчення дисципліни "Місьцеве самоврядування" закладені знаннями і вміннями, сформованими у рамках вивчення дисциплін "Філософія", "Політологія".

2.5. Результати навчання.

Демонструючи результати навчання випускник повинен:

- знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування;
- знати стандарти, принципи та норми діяльності у сфері публічного управління та адміністрування;
- знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування;
- уміти налагодити комунікацію між громадянами та органами державної влади і місцевого самоврядування;
- уміти коригувати професійну діяльність у випадку зміни вихідних умов;
- демонструвати здатність діяти соціально відповідально, психологічно адекватно та громадсько свідомо на основі етичних принципів професійної діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни "Місьцеве самоврядування"

Змістовий модуль 1. Теоретичні та інституційні основи місцевого самоврядування

Тема 1. Місьцеве самоврядування як складова публічного управління.

Місьцеве самоврядування як складовий елемент публічного управління. Поняття та ознаки місцевого самоврядування. Місьцеве самоврядування як форма народовладдя й публічної влади. Місьцеве самоврядування як публічна влада територіального колективу на самостійне вирішення питань місцевого значення. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні. Принципи місцевого самоврядування. Автономність місцевого самоврядування по відношенню до державної влади. Європейська Хартія місцевого самоврядування та Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.

Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 25].

Тема 2. Теоретичні основи місцевого самоврядування.

Вчення про природні права людини і громадянське суспільство як основа теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Громадівська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія місцевого

самоврядування. Головні напрями державницької теорії – політичний та юридичний. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління. Основні моделі місцевого самоврядування: англосаксонська та континентальна (французька). Змішана, іберійська, радянська моделі місцевого самоврядування.

Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25].

Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.

Конституційне закріплення місцевого самоврядування в Україні. Система законодавчо-правових актів, що визначають функціонування місцевого самоврядування. Предмет місцевого самоврядування. Повноваження місцевого самоврядування. Власні і делеговані повноваження місцевого самоврядування. Функції місцевого самоврядування. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування.

Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25].

Тема 4. Системні аспекти місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування первинного і вторинного рівня. Система органів місцевого самоврядування територіальної громади. Система повноважень місцевого самоврядування. Система форм здійснення місцевого самоврядування. Форми безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування.

Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25].

Змістовий модуль 2. Організаційна основа місцевого самоврядування

Тема 5. Територіальна громада у системі місцевого самоврядування.

Територіальна громада як елемент системи місцевого самоврядування. Поняття територіальної громади. Види територіальних громад. Функції і повноваження територіальних громад. Перспективні напрями формування сучасних територіальних громад. Добровільне об'єднання територіальних громад. Створення об'єднаних територіальних громад. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад. Суб'єкти добровільного об'єднання територіальних громад. Основні умови добровільного об'єднання територіальних громад. Порядок добровільного об'єднання територіальних громад. Спроможна територіальна громада. "Розумне зростання" в об'єднаних територіальних громадах. Механізми підвищення спроможності територіальних громад на засадах їх об'єднання та налагодження співробітництва між ними. Засади й механізми ефективного функціонування системи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. Статути територіальних громад.

Література: [3, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 30].

Тема 6. Представницькі органи у системі місцевого самоврядування: порядок формування та компетенція.

Поняття представницького органу місцевого самоврядування. Система місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування в Україні. Порядок

формування представницьких органів місцевого самоврядування. Види місцевих виборів, порядок і строки їх проведення. Загальне виборче право. Рівне виборче право. Пряме виборче право. Суб'єкти виборчого процесу. Публічність і відкритість виборчого процесу. Висування кандидатів у депутати. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення підготовки та проведення виборів. Голосування та встановлення результатів місцевих виборів Заміщення депутатів, позачергові, повторні, проміжні та перші вибори. Склад ради. Правомочний склад ради. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Повноваження сільських, селищних, міських рад. Повноваження районних і обласних рад. Дострокове припинення повноважень ради.

Література: [3, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 30].

Тема 7. Організація діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Сесія як організаційна форма діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Юридична сила рішення, прийнятого радою. Форми і методи роботи постійних комісій рад. Організація роботи тимчасових контрольних комісій рад. Форми і методи роботи депутатів рад. Президія (колегія) районної, обласної ради. Виконавчий апарат районної, обласної ради.

Література: [3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26, 30].

Тема 8. Організація роботи депутатів місцевих рад.

Депутати місцевих рад. Правова основа діяльності депутатів місцевих рад. Права і обов'язки депутатів в раді. Права і обов'язки депутатів з виборцями. Депутатські запити. Депутатські звернення. Депутатські запитання. Гарантії діяльності депутатів. Відповідальність депутатів місцевих рад. Відкликання депутатів місцевих рад. Депутатські накази. Об'єднання депутатів місцевих рад.

Література: [3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26, 30].

Тема 9. Правовий статус сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.

Висування кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости. Порядок обрання на посаду сільського, селищного, міського голови, старости. Повноваження сільського, селищного, міського голови. Висування кандидатів на посаду голови районної, обласної, районної у місті ради. Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради. Заступник голови районної, районної у місті ради та перший заступник, заступник голови обласної ради. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови.

Література: [3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26, 30].

Тема 10. Формування і функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування

Виконавчі органи місцевого самоврядування в Україні. Виконавчий

комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради порядок формування і структура. Відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної у місті ради. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради. Старости у структурі виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради. Повноваження старости. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Література: [3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26, 30].

Тема 11. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Статут територіальної громади, його зміст й функціональне призначення. Порядок розробки і прийняття статуту територіальної громади. Зміст статуту територіальної громади. Регламенти місцевих рад. Рішення рад. Розпорядження сільських, селищних, міських голів. Рішення виконавчих комітетів місцевих рад. Накази керівників управлінь і відділів сільських, селищних, міських рад тощо. Порядок підготовки, прийняття та реалізації актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26].

Тема 12. Служба в органах місцевого самоврядування

Поняття і принципи служби в органах місцевого самоврядування. Порядок проходження служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус муніципальних службовців, їх права та обов'язки. Атестація муніципальних службовців. Припинення служби в органах місцевого самоврядування.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 29].

Змістовий модуль 3. Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування

Тема 13. Засади формування і використання матеріальної бази місцевого самоврядування.

Право комунальної власності у забезпеченні матеріальної основи місцевого самоврядування. Об'єкти комунальної власності територіальної громади. Права органів місцевого самоврядування щодо здійснення права власності та у сфері управління об'єктами комунальної власності. Господарська діяльність органів місцевого самоврядування. Спільна власність територіальних громад.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 31].

Тема 14. Фінансова основа місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети у формуванні економічного базису місцевого самоврядування. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів. Видатки місцевих бюджетів. Використання вільного залишку коштів місцевих бюджетів. Збалансування місцевих бюджетів. Фінансове забезпечення витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади. Порядок розробки, розгляду та затвердження місцевих бюджетів. Контроль за виконанням місцевого бюджету.

Утворення цільових фондів. Місцеві податки і збори. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах. Міжбюджетні трансферти. Фінансово-кредитні ресурси місцевого самоврядування

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 31].

Змістовий модуль 4. Співробітництво та відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.

Тема 15. Відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.

Взаємодія органів місцевого самоврядування базового рівня з органами місцевого самоврядування регіонального рівня. Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади. Взаємодія органів місцевого самоврядування з підприємницькими структурами, які функціонують в адміністративно-територіальних утвореннях. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з об'єднаннями громадян. Правові основи взаємодії органів публічної влади з громадськими об'єднаннями. Форми взаємовідносин органів публічної влади з політичними партіями. Форми взаємовідносин органів публічної влади з судовими органами. Форми взаємовідносин органів публічної влади з органами юстиції. Форми взаємовідносин органів публічної влади з правоохоронними органами.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 31].

Тема 16. Співробітництво територіальних громад.

Співробітництво територіальних громад як спосіб підвищення їх конкурентоспроможності. Принципи співробітництва. Суб'єкти та сфери співробітництва. Форми співробітництва. Організація співробітництва. Форми співробітництва територіальних громад. Державне стимулювання, фінансування та моніторинг співробітництва територіальних громад.

Література: [1, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 28, 31].

Тема 17. Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб. Класифікація гарантій місцевого самоврядування: об'єктні, політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, нормативно-правові, міжнародно-правові гарантії.

Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами.

Література: [1, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 28, 31].

4. Структура залікового кредиту з дисципліни "Місцеве самоврядування"

Денна форма навчання

	<i>Кількість годин</i>				
	Лекції	Практич ні	Самос тійна робота	Індивіду альна робота	Конт рольні заходи
Змістовий модуль 1. Теоретичні та інституційні основи місцевого самоврядування					
Тема 1. Місцеве самоврядування як складова публічного управління.	2	2	2		Тестування
Тема 2. Теоретичні основи місцевого самоврядування.	2	2	2		Поточне опитування
Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.	1	1	2		Тестування
Тема 4. Системні аспекти місцевого самоврядування.	1	1	2		Групові завдання
Змістовий модуль 2. Організаційна основа місцевого самоврядування					
Тема 5. Територіальна громада у системі місцевого самоврядування.	2	2	2	1	Групові завдання
Тема 6. Представницькі органи у системі місцевого самоврядування: порядок формування та компетенція.	2	2	2		Поточне опитування
Тема 7. Організація діяльності представницьких органів місцевого самоврядування	2	2	2		Групові завдання
Тема 8. Організація роботи депутатів місцевих рад.	1	1	2		Поточне опитування
Тема 9. Правовий статус сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.	1	1	2		Тестування
Тема 10. Формування і функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування	1	1	2	1	Поточне опитування
Тема 11. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.	1	1	1		Групові завдання
Тема 12. Служба в органах місцевого самоврядування.	2	2	1		Поточне опитування
Заліковий модуль 1					Самостійна робота
Змістовий модуль 3. Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування					
Тема 13. Засади формування і використання матеріальної бази місцевого самоврядування.	2	2	1	1	Групові завдання
Тема 14. Фінансова основа місцевого самоврядування.	2	2	1		Групові завдання
Змістовий модуль 4. Співробітництво та відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.					
Тема 15. Відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.	2	2	1		Поточне опитування
Тема 16. Співробітництво територіальних громад.	2	2	1		Групові завдання
Тема 17. Гарантії місцевого самоврядування. відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування	2	2	1		Тестування
Заліковий модуль 2 (РКР)					Контр. робота
Тренінг			4		Тренінг
Заліковий модуль 3 (КПІЗ)			4		КПІЗ
Всього	28	28	31	3	Екзамен

Заочна форма навчання

	<i>Кількість годин</i>		
	Лекції	Практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Теоретичні та інституційні основи місцевого самоврядування			
Тема 1. Місцеве самоврядування як складова публічного управління.	1	1	5
Тема 2. Теоретичні основи місцевого самоврядування.			5
Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.			5
Тема 4. Системні аспекти місцевого самоврядування.	1	1	5
Змістовий модуль 2. Організаційна основа місцевого самоврядування			
Тема 5. Територіальна громада у системі місцевого самоврядування.	1		5
Тема 6. Представницькі органи у системі місцевого самоврядування: порядок формування та компетенція.	1		5
Тема 7. Організація діяльності представницьких органів місцевого самоврядування			5
Тема 8. Організація роботи депутатів місцевих рад.			5
Тема 9. Правовий статус сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.			5
Тема 10. Формування і функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування	1	1	5
Тема 11. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.			4
Тема 12. Служба в органах місцевого самоврядування.	1		4
Змістовий модуль 3. Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування			
Тема 13. Засади формування і використання матеріальної бази місцевого самоврядування.	1		4
Тема 14. Фінансова основа місцевого самоврядування.			4
Змістовий модуль 4. Співробітництво та відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.			
Тема 15. Відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.	1	1	4
Тема 16. Співробітництво територіальних громад.			4
Тема 17. Гарантії місцевого самоврядування. відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування			4
Всього	8	4	78

5. Тематика практичних занять з дисципліни "Місцеве самоврядування"

Практичне заняття №1.

Тема: Місцеве самоврядування як складова публічного управління.

Мета: Набуття навиків теоретичного обґрунтування ролі, місця і завдань місцевого самоврядування у системі публічного управління.

Питання для обговорення:

1. Місцеве самоврядування як складовий елемент публічного управління. Поняття та ознаки місцевого самоврядування.
 2. Місцеве самоврядування як форма народовладдя й публічної влади.
 3. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні.
 4. Принципи місцевого самоврядування.
 5. Автономність місцевого самоврядування по відношенню до державної влади.
 6. Європейська Хартія місцевого самоврядування та Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.
 7. Програмований контроль.
 8. Розв'язування управлінських ситуацій.
- Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 25].

Практичне заняття №2.

Тема: Теоретичні основи місцевого самоврядування.

Мета: Набуття навиків теоретичного обґрунтування підходів до вирішення завдань місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Теорія природних прав вільної громади.
 2. Громадівська теорія місцевого самоврядування.
 3. Державницька теорія місцевого самоврядування.
 4. Теорія дуалізму муніципального управління.
 5. Основні моделі місцевого самоврядування: англосаксонська та континентальна (французька).
 6. Змішана, іберійська, радянська моделі місцевого самоврядування.
 7. Програмований контроль.
- Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 25].

Практичне заняття №3.

Тема: Конституційно-правові основи місцевого самоврядування. : Системні аспекти місцевого самоврядування.

Мета: Набуття навиків обґрунтування конституційно-правових засад місцевого самоврядування, вмінь системного аналізу місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Конституційне закріплення місцевого самоврядування в Україні.
2. Система законодавчо-правових актів, що визначають функціонування місцевого самоврядування в Україні.

3. Повноваження місцевого самоврядування. Власні і делеговані повноваження місцевого самоврядування.

4. Функції місцевого самоврядування.

5. Система місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування первинного і вторинного рівня.

6. Система органів місцевого самоврядування територіальної громади.

7. Система повноважень місцевого самоврядування.

8. Система форм здійснення місцевого самоврядування. Форми безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування

5. Програмований контроль.

6. Розв'язування управлінських ситуацій.

Література: [5, 6, 7, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 25].

Практичне заняття №4.

Тема: Територіальна громада у системі місцевого самоврядування.

Мета: Набуття навиків і вмінь обґрунтування підходів щодо формування і розвитку спроможних територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Територіальна громада як елемент системи місцевого самоврядування. Поняття територіальної громади.

2. Види територіальних громад. Функції і повноваження територіальних громад.

3. Перспективні напрями формування сучасних територіальних громад. Добровільне об'єднання територіальних громад.

4. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад. Суб'єкти добровільного об'єднання територіальних громад.

5. Основні умови та порядок добровільного об'єднання територіальних громад.

6. Порядок добровільного об'єднання територіальних громад.

7. Державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад та добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад.

8. Спроможна територіальна громада. Механізми підвищення спроможності територіальних громад на засадах їх об'єднання та налагодження співробітництва між ними.

9. Засади й механізми ефективного функціонування системи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад.

10. Програмований контроль.

Література: [3, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 30].

Практичне заняття №5

Тема: Представницькі органи у системі місцевого самоврядування: порядок формування та компетенція.

Мета: Закріплення знань з питань формування й функціонування представницьких органів місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Поняття представницького органу місцевого самоврядування. Система місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.
 2. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування в Україні.
 3. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.
 4. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Повноваження сільських, селищних, міських рад.
 5. Повноваження районних і обласних рад.
 6. Дострокове припинення повноважень ради.
 7. Програмований контроль.
 8. Розв'язування управлінських ситуацій.
- Література: [3, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 30].

Практичне заняття №6.

Тема: Організація діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.

Мета: Набуття навиків і вмінь щодо організації діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Поняття форм і методів представницьких органів місцевого самоврядування.
 2. Сесія як організаційна форма діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
 3. Юридична сила рішення, прийнятого радою.
 4. Форми і методи роботи постійних комісій рад. Організація роботи тимчасових контрольних комісій рад.
 5. Форми і методи роботи депутатів рад.
 6. Президія (колегія) районної, обласної ради.
 7. Виконавчий апарат районної, обласної ради.
 8. Програмований контроль.
 9. Розв'язування управлінських ситуацій.
- Література: [3, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 30].

Практичне заняття №7.

Тема: Організація роботи депутатів місцевих рад. Правовий статус сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.

Мета: Набуття навиків і вмінь організації роботи депутатів місцевих рад, обґрунтування правового статусу сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.

Питання для обговорення:

1. Правова основа діяльності депутатів місцевих рад.
2. Права і обов'язки депутатів в раді. Права і обов'язки депутатів з виборцями.

3. Депутатські запити, звернення, запитання.
 4. Гарантії діяльності депутатів.
 5. Відповідальність депутатів місцевих рад. Відкликання депутатів місцевих рад.
 6. Об'єднання депутатів місцевих рад.
 7. Порядок висування і обрання на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.
 8. Повноваження сільського, селищного, міського голови.
 9. Висування кандидатів на посаду голови районної, обласної, районної у місті ради.
 10. Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради.
 11. Програмований контроль.
 12. Розв'язування управлінських ситуацій.
- Література: [3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26, 30].

Практичне заняття №8

Тема: Формування і функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Мета: Набуття навиків та вмінь обґрунтування підходів щодо формування і функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування, розробки актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Виконавчі органи місцевого самоврядування в Україні.
2. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради: порядок формування і структура.
3. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.
4. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.
5. Старости у структурі виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради. Повноваження старости.
6. Статут територіальної громади, його функціональне призначення, порядок розробки і прийняття.
7. Зміст статуту територіальної громади.
8. Регламенти місцевих рад. Рішення рад.
9. Розпорядження сільських, селищних, міських голів.
10. Рішення виконавчих комітетів місцевих рад.
11. Накази керівників управлінь і відділів сільських, селищних, міських рад тощо.
12. Порядок підготовки, прийняття та реалізації актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
13. Програмований контроль.
14. Розв'язування управлінських ситуацій.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 26, 30].

Практичне заняття №9

Тема: Служба в органах місцевого самоврядування

Мета: Набуття навиків та вмінь здійснення діяльності на посадах публічних службовців.

Питання для обговорення:

1. Поняття і принципи служби в органах місцевого самоврядування.
2. Порядок проходження служби в органах місцевого самоврядування.
3. Правовий статус муніципальних службовців, їх права та обов'язки.
4. Атестація муніципальних службовців.
5. Припинення служби в органах місцевого самоврядування.
6. Програмований контроль.
7. Розв'язування управлінських ситуацій.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 29].

Практичне заняття №10.

Тема: Засади формування і використання матеріальної бази місцевого самоврядування.

Мета: Набуття навиків та вмінь обґрунтування підходів до формування і використання матеріальної бази місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Право комунальної власності у забезпеченні матеріальної основи місцевого самоврядування.
2. Об'єкти комунальної власності територіальної громади.
3. Права органів місцевого самоврядування щодо здійснення права власності у сфері управління об'єктами комунальної власності.
4. Спільна власність територіальних громад: формування і використання.
5. Програмований контроль.
6. Розв'язування управлінських ситуацій.

Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 31].

Практичне заняття №11.

Тема: Фінансова основа місцевого самоврядування.

Мета: Закріплення знань і набуття вмінь обґрунтування фінансової основи місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Місцеві бюджети у формуванні економічного базису місцевого самоврядування.
2. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів.
3. Доходи і видатки місцевих бюджетів.
4. Збалансування місцевих бюджетів.
5. Фінансове забезпечення витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади.

6. Утворення цільових фондів.
 7. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.
 8. Програмований контроль.
 9. Розв'язування управлінських ситуацій.
- Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 25, 31].

Практичне заняття №12

Тема: Відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.

Мета: набуття навиків та вмінь формування відносин органів місцевого самоврядування у системі управління.

Питання для обговорення:

1. Взаємодія органів місцевого самоврядування базового рівня з органами місцевого самоврядування регіонального рівня.
 2. Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування.
 3. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади.
 4. Взаємодія органів місцевого самоврядування з підприємницькими структурами, які функціонують в адміністративно-територіальних утвореннях.
 5. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з об'єднаннями громадян.
 6. Форми взаємовідносин органів публічної влади з політичними партіями.
 7. Форми взаємовідносин органів публічної влади з судовими органами.
 8. Форми взаємовідносин органів публічної влади з органами юстиції.
 9. Форми взаємовідносин органів публічної влади з правоохоронними органами.
 10. Програмований контроль.
 11. Розв'язування управлінських ситуацій.
- Література: [2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 31].

Практичне заняття №13.

Тема: Співробітництво територіальних громад.

Мета: Набуття навиків та вмінь розвитку співробітництва територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Співробітництво територіальних громад як спосіб підвищення їх конкурентоспроможності.
2. Принципи співробітництва. Суб'єкти та сфери співробітництва територіальних громад.
3. Форми співробітництва територіальних громад.
4. Державне стимулювання, фінансування та моніторинг співробітництва територіальних громад.
5. Програмований контроль.
6. Розв'язування управлінських ситуацій.

Література: [1, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 28, 31].

Практичне заняття № 14

Тема: Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Мета: Набуття навиків та вмінь обґрунтування гарантій місцевого самоврядування, відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Питання для обговорення:

1. Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб.
2. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам.
3. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
4. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами.
5. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою.
6. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами.
7. Програмований контроль.
8. Розв'язування управлінських ситуацій.

Література: [1, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 28, 31].

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Варіанти КПЗ з дисципліни "Місьцеве самоврядування"

Об'єктом дослідження при виконанні КПЗ є система місцевого самоврядування та розвиток територіальної громади села, селища або міста, в якій проживає студент.

Етапи виконання комплексного практичного індивідуального завдання. Виконання КПЗ відбувається за такими етапами:

1. Навести характеристику територіальної громади – об'єкта дослідження.
2. Охарактеризувати систему місцевого самоврядування територіальної громади, структуру представницького органу, організаційну структуру виконавчого органу ради.
3. Проаналізувати місцеві програми, концепції, стратегії, локальні нормативно-правові акти, які є інструментом реалізації повноважень органів місцевого самоврядування й відображають стратегічні пріоритети та цілі розвитку територіальної громади.
4. Оцінити взаємодію органів місцевого самоврядування з громадськими та державними інституціями, підприємницькими структурами у системі публічного управління розвитком територіальної громади.
5. Підготувати аналітичну записку та розробити проект

управлінського рішення, в якому обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення механізмів реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в сфері соціально-економічного розвитку територіальної громади із залученням потенціалу громадських інституцій і підприємницьких структур.

7. Самостійна робота з дисципліни "Місцеве самоврядування"

п/п	Тематика	Форма представлення	К-ть годин
1.	Опрацювання лекційного матеріалу, навчальної літератури, спеціальних джерел інформації, незалежних джерел та рекомендацій неурядових аналітичних центрів.		6
2.	Оволодіння інструментарієм аналізу і оцінки функціонування органів місцевого самоврядування, формування організаційної структури органів місцевого самоврядування, формування цілей функціонування системи місцевого самоврядування територіальної громади, розробки проектів управлінських рішень представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування, організації розробки локальних нормативних актів. Підготовка спеціальних процедур використання інструментів управлінської діяльності органами місцевого самоврядування.		10
3.	Виконання індивідуального завдання. Підготовка аналітичної записки щодо управлінського впливу на досліджуваний об'єкт.	Підготовка проекту управлінського рішення. Підготовка презентації	7
4.	Тренінг з дисципліни, КПІЗ	Презентація результатів	8
	Всього		31

8. Тренінг з дисципліни

Тренінг з дисципліни "Місцеве самоврядування" є формою наскрізних практичних завдань, виконання яких потребує засвоєння змісту конкретних тем з дисципліни та отримання навичок використання набутих знань шляхом проведення певних завдань.

Тренінг з дисципліни виконується самостійно кожним студентом (командою) і охоплює усі основні теми дисципліни. Тренінг є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту.

Метою тренінгу є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з дисципліни та розвиток навичок самостійної роботи. Тренінг є завершальною стадією практичної роботи з дисципліни та виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних та практичних занять і охоплює зміст навчальної дисципліни загалом.

Основними завданнями виконання тренінгу з дисципліни "Місцеве самоврядування" є:

- вироблення науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-функціонального механізму реалізації повноважень органами місцевого самоврядування;
- розробка статуту територіальної громади.

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Місьцеве самоврядування” використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- командні проекти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- оцінювання результатів КППЗ;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- ректорська контрольна робота;
- екзамен.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Місьцеве самоврядування” визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

<i>Заліковий Модуль 1</i>	<i>Заліковий Модуль 2</i> (ректорська контрольна робота)	<i>Заліковий Модуль 3</i> (підсумкова оцінка за КППЗ)	<i>Заліковий Модуль 4</i> Екзамен
20 %	20 %	20 %	40 %
1. Опитування під час занять (Тема 1-8 по 5 балів) = 40 балів. 2. Письмова робота (есе) = 60 балів	1. Опитування під час занять (Тема 9-17) = 30 балів. 2. Письмова (контрольна) робота = 70 балів.	1. Активна участь у тренінгах, презентації та самопрезентації = 20 балів. 2. Написання КППЗ, на основі сформованих індивідуальних завдань = 50 балів. 3. Захист КППЗ = 30 балів.	1. Відповідь на два запитання, кожне з яких = 20 балів, а у підсумку = 40 балів 2. Ситуаційне управлінське завдання (вправа) = 60 балів
8 тиждень	15 Тиждень	<i>Згідно наказу №275 від 25.06.2021р</i>	<i>Згідно розкладу</i>

Шкала оцінювання:

За шкалою ТНЕУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Мультимедійне забезпечення викладання лекцій. Платформа Moodle.wunu.edu.ua On-line платформи: ZOOM; Google Meet Пакет прикладних програм базових інформаційних технологій: MS Office; телекомунікаційне програмне забезпечення (Internet Explorer Opera Google Chrome. Firefox)	1-17
2	Електронний варіант лекцій	1-17
3	Індивідуальні завдання для самостійного виконання (електронний варіант)	1-17
4	Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Місьцеве самоврядування» (електронний варіант)	1-17
5	Пакет презентаційних матеріалів (електронний варіант)	1-17

12. Рекомендовані джерела інформації.

1. Вакуленко В.М. Міжмуніципальне співробітництво [навч. посіб.] / В.М. Вакуленко, О.С.Ігнатенко, Г.А.Борщ та ін. К.: НАДУ, «Фенікс», 2012. 576 с.
2. Гетьман Є.А. Окремі питання нормотворчої діяльності місцевих державних адміністрацій. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2014. №1. С. 93–96. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_18.pdf.
3. Гладка Т.І. Децентралізація влади в Україні як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/10.pdf.
4. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.
5. Енциклопедичний словник з публічного управління/Укл.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред.. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна.К.: НАДУ, 2010. 820 с.

6. Європейська Хартія місцевого самоврядування (Рада Європи, 15 жовтня 1985 р.).
7. Звїздай О.В. Нормативно-правові засади розвитку місцевого самоврядування в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 1. С. 242-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_35.
8. Інститут старост в об'єднаних громадах: обрання та місце у системі управління / О. Колесников, О. Калашнікова, М. Дзюпин. К. 2016. 36 с.
9. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР, Відомості Верховної Ради України (ВВР), Україна, 1996, № 30, 141 с.
10. Кравченко В.В., Бородін Є.І., Квітка С. А. Місцеве самоврядування в системі публічного управління: навч. посіб. у схемах. Дніпро. ГРАНІ, 2018. 148 с.
11. Куйбіда В.С. Організаційно-правові аспекти місцевого самоврядування в Україні [Текст] : [навч. посіб.]; Відкр. міжнар. ун-т розв. людини "Україна", Вища шк. політ. лідера. К. : [Ун-т "Україна"], 2011. 158 с.
12. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук]. К. : 2017. 110 с.
13. Лукша О.В. Місцеве самоврядування в Україні : посібник-порадник для депутатів місцевих рад / [Лукша О.В., Федів І.О.]; [за ред. М.Пітцика]. К., 2010.
14. Мельник А.Ф., Монастирський Г.Л. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: Монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 476 с.
15. Мельник А.Ф., Монастирський Г.Л., Дудкіна О.П. Муніципальний менеджмент: Навч. посібник. К.: Знання, 2006. 420 с.
16. Методика формування спроможних територіальних громад. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214// <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>
17. Методичні рекомендації щодо розроблення Статуту територіальної громади. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. <https://decentralization.gov.ua/news/10653>
18. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. К. : НАДУ, 2014.
19. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук. К.: ІКЦ «Легальний статус». 2016. 80 с.
20. Муніципальне право України: підручник / за ред. Баймуратова М.О. 2-ге вид. доп. К.: Правова єдність, 2009. 720 с.
21. Напрями активізації участі громадськості у місцевому самоврядуванні в містах України: Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1809/>.

22. Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах : матеріали наук.-практ. конф., Київ, 18 квіт. 2018 р./ за заг. ред. Р.В. Войтович, П.В. Ворони. К: ІПК ДСЗУ, 2018. 360 с.
23. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад / за заг. ред. : С. М. Серьогіна. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 164 с.
24. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
25. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
26. Про місцеві вибори. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
27. Про органи самоорганізації населення. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
28. Про співробітництво територіальних громад. Закон України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
29. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
30. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04. 2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>
31. Публічне управління в умовах інституційних змін : колективна монографія / За наук. ред. д. держ. упр. Р. В. Войтович та П.В. Ворони. Київ, 2018. 475 с.
32. Співробітництво територіальних громад URL:<http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/spivro-bitnytstvo>.
35. Місцеве самоврядування: понятійно-термінологічний словник / за редакцією І. Л. Сазонця. Рівне : НУВГП, 2020. 172 с.
36. Формування персоналу органів місцевого самоврядування: монографія / О.Г. Вагонова, О.В. Горпинич, С.М. Ісіков, Л.В. Касьяненко ; М-во освіти і науки України, Нац. Техн. Ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2019. 59 с.
37. Sintomer Y. Learning from the South: Participatory Budgeting Worldwide - an Invitation to Global Cooperation. Updated Version / Y. Sintomer, C. Herzberg, G. Allegretti. Bonn: InWEnt gGmbH, 2013. 94 p.
38. Sintomer Y. Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting [Електронний ресурс] / Y. Sintomer, C. Herzberg, A. Röcke, G. Allegretti // Journal of Public Deliberation. 2012. Vol. 8. Issue 2. - Article 9. URL.: <http://www.publicdeliberation.net/jpd/vol8/iss2/art9>.
39. Wampler B. Participatory Budgeting: Spreading Across the Globe [Електронний ресурс] / B. Wampler, S. McNulty, M. Touchton. January 2018.

URL: <http://www.transparency-initiative.org/uncategorized/2626/participatory-budgeting-spreading-across-globe-2/>.